

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

สิทธิมนุษยชนกับการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข

จัดทำโดย นางสาวทิพย์วรรณ วีระภูษงค์
รหัส ๖๘๑๓๑๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๓
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

สิทธิเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่นานาอารยประเทศต่างให้ความสำคัญ สำหรับประเทศไทยได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หน้าที่ของรัฐ นโยบายแห่งรัฐ และการปฏิรูปประเทศ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ตลอดจนธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ แต่ทว่าปัจจุบันทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยประสบปัญหาการโยกย้ายถิ่น ผู้อพยพ ผู้ลี้ภัย การลักลอบเข้าเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขตามหลักสิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบุคคลที่จะได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วยโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเชื้อชาติ ภาษา สีผิวเพศ ศาสนา และการเมือง ส่งผลให้การให้บริการทางสาธารณสุขของไทยยังไม่ครอบคลุมกับทุกกลุ่มคน สิทธิเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขมีข้อจำกัด โดยเฉพาะประชากรที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม จนเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่สังคมควรตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขของกลุ่มเปราะบางทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขได้อย่างเท่าเทียม และทั่วถึงตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ประชาชนมีสุขภาวะ และคุณภาพชีวิตที่ดี และผู้ที่ไม่ใช่ชนชาวไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ควรตระหนักถึงความสำคัญของพันธกิจในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักถึงความสำคัญ ตลอดจนการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิด้านสุขภาพเพื่อสร้างสังคมสุขภาวะที่เท่าเทียม เป็นธรรม เสมอภาค และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างยั่งยืน

๑. สิทธิมนุษยชน (Human Right)

สิทธิมนุษยชน (Human Right) หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ โดยมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติซึ่งเป็นองค์กรที่ร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ The Universal Declaration of Human Rights เพื่อเป็นกรอบในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน ของมนุษย์ทุกคน ได้ให้คำนิยามสิทธิมนุษยชนว่าเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ สัญชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา หรือสถานะอื่นใด สิทธิมนุษยชนรวมถึงสิทธิในการมีชีวิต และเสรีภาพ เสรีภาพจากการเป็นทาสและการทรมาน เสรีภาพในการแสดงออกและแสดงความคิดเห็น สิทธิในการทำงานและการศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งทุกคนมีสิทธิได้รับสิทธิเหล่านี้โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ^๑

คุณค่าสากลแห่งสิทธิมนุษยชน (Core Value)^๒

(๑) การไม่เลือกปฏิบัติ (Non Discrimination) คือ การที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง สถานภาพ ทางการเกิด หรือสถานภาพอื่น ๆ ดังนั้น การเลือกปฏิบัติที่แตกต่างกัน การกีดกัน การหวงเหี่ยว หรือการลำเอียงและมือคด เพียงเพราะบุคคลนั้นมีพื้นฐานมาจากเรื่องเพศ ผิว เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่น ๆ สัญชาติ หรือที่มาในสังคม ฐานะทางสังคม สถานะ ของแหล่งกำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ จึงนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้

(๒) หลักความยุติธรรม (Justice) คือ การบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้ทุกคนได้รับความเป็นธรรม โดยต้องมีกลไกเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง

(๓) หลักความเสมอภาคเท่าเทียม (Equity) คือ ต้องปฏิบัติต่อคนทุกคนเท่าเทียมกัน ทำให้ทุกคนเข้าถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันไม่แบ่งแยก และไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม

(๔) หลักเสรีภาพ (Freedom) หมายถึง ความอิสระที่จะกระทำหรือละเว้นกระทำโดยไม่อยู่ ในการครอบงำของบุคคลอื่นหรือมีข้อผูกมัดหรือเหนี่ยวรั้ง

(๕) หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง การให้คุณค่ากับมนุษย์ทุกคนที่ ความเป็นมนุษย์เท่านั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคม หรือฐานะเศรษฐกิจ ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึง มีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน เท่าเทียมกันทุกคน การกระทำหรือการปฏิบัติใดที่ไป เหยียดหยามลดทอนหรือทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ลดลงย่อมขัดกับหลักการนี้ เข้าข่าย เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(๖) หลักการไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolence) หลักการปฏิบัติต่อกันฉันท์พี่น้อง หรือ “สันติวิธี” หมายถึง การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา ดังนั้น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบาย

^๑ AMNESTY INTERNATIONAL THAILAND. สิทธิมนุษยชนคืออะไร. สืบค้นจาก [https://hre.amnesty.or.th/store/what-is-human-rights/#:~:text=](https://hre.amnesty.or.th/store/what-is-human-rights/#:~:text=,). เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^๒ สถาบันปรีดี พนมยงค์. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. <https://pridi.or.th/content/2021/09/841>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

การกระทำ หรือการปฏิบัติใด ๆ ที่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาขัดกับหลักการนี้ เข้าข่ายเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่มีคุณค่าในระดับเดียวกับสิทธิมนุษยชนไว้ในหลายมาตราด้วยกัน เช่น ในหมวด ๑ บททั่วไป มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” และวรรคสอง บัญญัติว่า “ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” หมวด ๓ หมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๕ ถึงมาตรา ๔๙ ยังได้บัญญัติขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหลายด้านด้วยกัน เช่น ความยุติธรรมทางอาญา การศึกษา การไม่เลือกปฏิบัติ เสรีภาพในการแสดงออก การไม่ก้าวก่ายชีวิตส่วนตัว และทรัพย์สินส่วนตัว เป็นต้น

สิทธิมนุษยชนไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวคิดที่เป็นนามธรรม แต่เป็นแนวคิดที่ได้รับการนิยามและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนไม่ได้เป็นเพียงกฎหมาย แต่เป็นการตัดสินใจและเป็นสิ่งที่เราพบเจอในแต่ละวัน สิทธิมนุษยชนจะไม่สามารถถูกพรากไปจากเราได้ เว้นแต่ในบางกรณีอาจถูกจำกัดได้ เช่น ในกรณีที่การกระทำอาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติ

สิทธิมนุษยชนมีคุณลักษณะเฉพาะที่ได้รับการยอมรับจากประชาคมโลก ซึ่งประกอบด้วย

(๑) ความเป็นสากล : สิทธิมนุษยชนเป็นของมนุษย์ทุกคน

(๒) ไม่สามารถพรากได้ : สิทธิมนุษยชนไม่สามารถถูกพรากไปจากเราได้ และ

(๓) ไม่สามารถแบ่งแยกได้ : เนื่องจากสิทธิทุกสิทธิล้วนเกี่ยวข้องกัน รัฐบาลจึงไม่สามารถเลือกที่จะเคารพสิทธิใดสิทธิหนึ่ง และเลือกที่จะละทิ้งสิทธิอื่นได้ สิทธิทุกสิทธิต้องได้รับการเคารพอย่างเท่าเทียมกัน **ดังนั้น การเคารพสิทธิมนุษยชนจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม**

๒. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^๓

พจนานุกรมไทยได้อธิบายความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง เกียรติศักดิ์ ซึ่งคำว่า “เกียรติ” หมายถึง ชื่อเสียง การยกย่องนับถือ และคำว่า “ศักดิ์” หมายถึง อำนาจ ความสามารถ กำลัง ฐานะ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “Dignity” ในภาษาอังกฤษที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Dignitas หมายถึง เกียรติยศหรือความมีชื่อเสียง ดังนั้น ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” ทั้งของไทยและต่างประเทศจึงไม่แตกต่างกัน

ในอดีตศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงยึดติดกับเกียรติยศของบุคคล ต่อมาเมื่อมีการตีความเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การที่มนุษย์มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุและผล สามารถแยกแยะดีและชั่วได้ ไม่ได้ถือเอายศถาบรรดาศักดิ์เหมือนในอดีต สะท้อนให้เห็นว่าการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในยุคปัจจุบันนั้น เป็นการมองที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลตามธรรมชาติ จึงกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ซึ่งเป็นคุณค่าเฉพาะตัวอันมีที่มาจากความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย ชีวิต ร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กล่าวคือ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ความมีเหตุผลของมนุษย์ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้และทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากผู้อื่น เมื่อมนุษย์มีคุณค่าจึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการสูงสุดที่มวลมนุษยชาติควรเคารพ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ๒ ประการ คือ

(๑) สิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ สิทธิดังกล่าวไม่อาจจะพรากไปจากบุคคลได้ ในขณะเดียวกันบุคคลอาจได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐด้วยบทบัญญัติของกฎหมายได้

(๒) สิทธิในความเสมอภาค เป็นการรับรองว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น แม้ว่ามนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตน แต่หากขาดหลักประกันในเรื่องความเสมอภาคแล้ว บุคคลอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ใช้อำนาจรัฐได้

ประเทศไทยเริ่มมีการบัญญัติคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ อันมีที่มาจากบริบทของกฎหมายระหว่างประเทศ ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองไทยที่เกิดขึ้นในช่วงปี ๒๕๓๕ ทำให้รัฐต้องตรากฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นการรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

(๑) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

^๓ คณาธิป ไกยชน. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักวิชาการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา. สืบค้นจาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>. เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

ของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” แสดงให้เห็นว่าทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเป็นคุณค่าที่อยู่ในระนาบเดียวกันหรือมีคุณค่าในระดับเดียวกัน และเนื่องจาก มาตรา ๔ อยู่ในหมวด ๑ บททั่วไป ซึ่งเป็นหมวดที่กำหนดหลักการทั่วไปของรัฐ ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่มีลักษณะทั่วไป อันเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐที่จะให้ความรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล โดยจะต้องนำเนื้อหาสาระของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาประกอบการตีความสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ ด้วย

(๒) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีการใช้คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” แทนคำว่า “สาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ” ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๙ วรรคแรก เพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะแท้จริงแล้วสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ คือ สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ หรือที่เรียกว่า สิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสาระที่อันเป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะกระทบกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ สะท้อนให้เห็นว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่เหนือกว่าสิทธิและเสรีภาพ รัฐสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ แต่ไม่สามารถจำกัดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕ ได้บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่ไม่ได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำ การนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” และมาตรา ๒๕ วรรคสาม บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” ซึ่งเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย แม้จะไม่ปรากฏคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในบทบัญญัติดังกล่าว ย่อมไม่ได้หมายความว่า บุคคลใดที่ถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้วจะไม่สามารถใช้สิทธิในทางศาลได้ เพราะยังสามารถใช้บทบัญญัติในมาตรา ๔ ซึ่งเป็นบททั่วไปที่กำหนดให้มีการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้แล้ว และยังเป็นการวางหลักทั่วไปในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมาตราอื่น ๆ รวมทั้งมาตรา ๒๕ ซึ่งจะต้องยึดถือ คำนึงถึง และปฏิบัติตามในเรื่องการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

๓. ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปัจจุบันอารยประเทศให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศต่าง ๆ ได้ลงมติรับรองและประกาศใช้ “**ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน**” (Universal Declaration of Human Rights) เพื่อเป็นหลักการสำคัญ ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลก เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกยอมรับและอยู่ในปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติต่อกันของรัฐตนและคนของรัฐอื่นโดยเท่าเทียมกัน และถึงแม้ว่าปณิธานฉบับนี้ จะไม่ใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ที่สำคัญที่สุด ซึ่งประเทศต่าง ๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชนที่ได้ตราไว้ในปณิธานฉบับนี้ โดยที่ปณิธานฉบับนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ อีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม^๔

โดยปรากฏตามคำปรารภ ดังนี้

“ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษยชาติอันเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

ด้วยเหตุที่การเฝ้าเฉย และดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชนได้ก่อให้เกิดการอันป่าเถื่อน โหดร้ายทารุณ ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง และโดยเหตุที่ได้มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดโดยสามัญชน ว่าถึงวาระแห่งโลกแล้วที่มนุษย์จะมีเสรีภาพในการพูดและในความเชื่อถือ รวมทั้งมีเสรีภาพจากความกลัวและความต้องการ

ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็น สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าไม่พึงประสงค์ให้มนุษย์ต้องถูกบีบบังคับให้หาทางออก โดยการกบฏต่อพระราชและการกดขี่ อันเป็นที่พึงแห่งสุดท้าย

ด้วยเหตุที่ประชาประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่น ในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และในความเสมอกันแห่งสิทธิ ของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชาติ ให้ดีขึ้น ได้มีเสรีภาพมากขึ้น

ด้วยเหตุที่รัฐสมาชิกได้ปณิธานที่จะให้ได้มา โดยร่วมมือกับสหประชาชาติ ซึ่งการส่งเสริม การเคารพและการถือปฏิบัติโดยสากลต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

ด้วยเหตุที่ความเข้าใจตรงกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพมีความสำคัญยิ่งเพื่อให้ปณิธานนี้ เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม

^๔ Amnesty International Thailand. ๒๐๒๐. “ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” สืบค้นจาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/udhr/>. เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

ดังนั้น บัดนี้ สมัชชาจึงประกาศให้ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่า ปังเจกบุคคลทุกคน และทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปฏิญญานี้เป็นเบื้องต้น จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิ และอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมาตรการอันก้าวหน้าในประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น”

๔. สิทธิด้านสุขภาพ

๔.๑ สิทธิด้านสุขภาพตามกฎหมายระหว่างประเทศ

(๑) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๔๙๑

“สิทธิด้านสุขภาพ” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในธรรมนูญขององค์การอนามัยโลก ค.ศ. ๑๙๔๖ หมายถึง “การบรรลุซึ่งมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ของสุขภาพ” โดยสิทธิด้านสุขภาพได้รับการรับรองว่าเป็นสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๔๙๑^๕ ซึ่งได้ให้การรับรองสิทธิทางด้านสุขภาพไว้ ดังนี้

ข้อ ๒๕ คุณภาพชีวิตที่ดี

(๑) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของตนและครอบครัว รวมทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพทางแพทย์และบริการทางสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกการ หมายัย วัยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่น ในสภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน

(๒) มารดาและเด็กย่อมมีสิทธิที่จะรับการดูแลสุขภาพและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งปวงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรส จะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน

(๒) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ค.ศ. ๑๙๖๕

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ค.ศ. ๑๙๖๕ ได้บัญญัติ “ห้ามและจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ และรับรองสิทธิให้กับทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ สีผิว หรือแหล่งกำเนิด ชาติหรือเผ่าพันธุ์ ให้มีความเสมอภาคในทางกฎหมาย”

(๓) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR)

ข้อ ๑๒

๑. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุด เท่าที่เป็นได้

๒. ขั้นตอนในการดำเนินการโดยรัฐภาคีแห่งกติกานี้ เพื่อบรรลุผลในการทำให้สิทธินี้ เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ จะต้องรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อ

(ก) การหาหนทางลดอัตราการตายของทารกก่อนคลอด และของเด็กแรกเกิด และการพัฒนาที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพของเด็ก

(ข) การปรับปรุงในทุกด้านของสุขลักษณะทางสิ่งแวดล้อมและอุตสาหกรรม

(ค) การป้องกัน รักษา และควบคุมโรคระบาด โรคประจำถิ่น โรคจากการประกอบอาชีพ และโรคอื่น ๆ

(ง) การสร้างสภาวะที่ประกันบริการทางการแพทย์และการให้การดูแลรักษาพยาบาลแก่ทุกคนในกรณีเจ็บป่วย

^๕ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights). สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/in-the-spotlight/documents/universal-declaration-of-human-rights/>. เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

นอกจากนี้ ได้มีการระบุเพิ่มเติมในข้อวินิจฉัยทั่วไป ฉบับที่ ๑๔ ว่า “สิทธิในสุขภาพเป็นสิทธิครอบคลุมไม่เพียงแต่บริการสุขภาพที่เหมาะสมสอดคล้อง หากยังเน้นปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ เป็นต้นว่า การเข้าถึงน้ำดื่มปลอดภัยและสุขอนามัยที่เพียงพอ สภาพแวดล้อมในการทำงานและประกอบอาชีพที่ถูกสุขภาวะ และการเข้าถึงการศึกษาและข้อมูลสุขภาพ นอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการมีส่วนร่วมของประชากรในการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพ ทั้งในระดับชุมชน ชาติ และโลก” รวมถึงมีการระบุเพิ่มเติมว่า “รัฐภาคีมีหน้าที่เคารพสิทธิในสุขภาพ ดังเช่น การละเว้นจากการปฏิเสธหรือจำกัดการเข้าถึงที่เท่าเทียมสำหรับทุกคน รวมไปถึงผู้ต้องขัง ชนกลุ่มน้อย ผู้ลี้ภัย ผู้อพยพผิดกฎหมาย เพื่อให้บริการสุขภาพ เพื่อป้องกัน บำบัดรักษา บรรเทาทุกข์ การละเว้นจากการบังคับใช้การเลือกปฏิบัติเป็นนโยบายรัฐ และละเว้นจากการเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับสถานภาพและความต้องการด้านสุขภาพของผู้หญิง” อีกด้วย

ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นรัฐภาคีภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติไว้ ให้ทุกคนบรรลุผลลัพธ์ทางสุขภาพตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ตามฐานานุรูปของประเทศ โดยดำเนินการผ่านปฏิบัติการ ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ และประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจนโยบายสุขภาพ เนื่องจากประเทศไทยได้ลงนามและให้สัตยาบันไว้แล้ว และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้การรับรองไว้

ปัจจุบันอารยประเทศให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกยอมรับและอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติต่อคนของรัฐตนและคนของรัฐอื่นโดยเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ป่วยตามหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งปัจจุบันทั่วโลกประสบปัญหาการโยกย้ายถิ่น ผู้อพยพ ผู้ลี้ภัย การลักลอบเข้าเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้การรักษายาบาลผู้ป่วยตามหลักสิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่มีประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นรัฐภาคี หลักการในการปฏิบัติต่อผู้ป่วยตามหลักสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบุคคลที่จะได้รับการรักษายาบาลเมื่อยามเจ็บป่วยโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าด้านเชื้อชาติ ภาษา สีผิวเพศ ศาสนา และการเมือง เป็นต้น สำหรับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ป่วยตามหลักสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยได้ลงนามและให้สัตยาบันนั้น มุ่งเน้น ๒ ประเด็นหลัก คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ป่วยตามหลักสิทธิมนุษยชน และพันธกรณีของประเทศไทยตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข

๔.๒ สิทธิด้านสุขภาพตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของไทย

(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขไว้ในหลายหมวด ดังนี้

หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

“มาตรา ๔๗ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐ

บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

มาตรา ๔๘ สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ

“มาตรา ๕๕ รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บริการสาธารณสุขตามวรรคหนึ่ง ต้องครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมและป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพด้วย

รัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

หมวด ๖ แผนนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๗๑ รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกระทำการดังกล่าว

ในการจัดสรรงบประมาณ รัฐพึงคำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการที่แตกต่างกันของเพศ วัย และสภาพของบุคคล ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรม

หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปด้านสาธารณสุข ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๘

มาตรา ๒๕๘ ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ ให้เกิดผล ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

ช. ด้านอื่น ๆ

ฯลฯ

ฯลฯ

(๔) ปรับระบบหลักประกันสุขภาพให้ประชาชนได้รับสิทธิและประโยชน์จากการบริหารจัดการและการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพและสะดวกทัดเทียมกัน

(๕) ให้มีระบบการแพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม

(๒) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐

สิทธิด้านสุขภาพได้รับการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ หมวด ๑ “สิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพ” ซึ่งคำว่า “สุขภาพ” ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ไม่ได้มีความหมายเพียงเรื่องของบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขเท่านั้น หากครอบคลุมถึงสุขภาวะ ๔ มิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา “สิทธิด้านสุขภาพ” จึงมีความหมายกว้างกว่าสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข (The Rights to health care) หากหมายรวมถึงสิทธิที่จะเข้าถึงสุขภาพ (The Rights to health) ในทุกมิติอีกด้วยประกอบด้วย ๘ มาตรา ซึ่งมีสรุปสาระสำคัญพอสังเขป ดังนี้

(๒.๑) สิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการให้เกิดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

“มาตรา ๕ บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

บุคคลมีหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการให้เกิดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมตามวรรคหนึ่ง”

(๒.๒) การสร้างเสริมและคุ้มครองสุขภาพของสตรี เด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ คนด้อยโอกาส และกลุ่มคนที่มีความจำเพาะด้านสุขภาพ

“มาตรา ๖ สุขภาพของหญิงในด้านสุขภาพทางเพศและสุขภาพของระบบเจริญพันธุ์ซึ่งมีความจำเพาะ ชับซ้อนและมีอิทธิพลต่อสุขภาพหญิงตลอดช่วงชีวิต ต้องได้รับการสร้างเสริม และคุ้มครองอย่างสอดคล้องและเหมาะสม

สุขภาพของเด็ก คนพิการ คนสูงอายุ คนด้อยโอกาสในสังคมและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความจำเพาะในเรื่องสุขภาพต้องได้รับการสร้างเสริมและคุ้มครองอย่างสอดคล้องและเหมาะสมด้วย”

ทั้งนี้ มติสมัชชาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๒ หัวข้อย่อย คือ

(๑) มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

(๒) มติสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น

(๒.๑) มติสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นว่าด้วยการเข้าถึงสิทธิด้านสุขภาพ
กลุ่มแรงงานข้ามชาติ

(๒.๒) มติสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นว่าด้วยการเข้าถึงสิทธิด้านสุขภาพ
กลุ่มเด็กและเยาวชนไร้รัฐไร้สัญชาติ

(๒.๓) การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ

“มาตรา ๗ ข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคล เป็นความลับส่วนบุคคล ผู้ใดจะนำไปเปิดเผยในประการที่น่าจะทำให้บุคคลนั้นเสียหายไม่ได้ เว้นแต่การเปิดเผยนั้นเป็นไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้นโดยตรง หรือมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติให้ต้องเปิดเผย แต่ไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้ใดจะอาศัยอำนาจหรือสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการหรือกฎหมายอื่นเพื่อขอเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลที่ไม่ใช่ของตนไม่ได้”

ทั้งนี้ได้มีประกาศคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙

(๒.๔) สิทธิในการได้รับข้อมูลด้านสาธารณสุขที่เพียงพอต่อการตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับบริการด้านสาธารณสุข

“มาตรา ๘ ในการบริการสาธารณสุข บุคลากรด้านสาธารณสุขต้องแจ้งข้อมูลด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการให้ผู้รับบริการทราบอย่างเพียงพอที่ผู้รับบริการจะใช้ประกอบการตัดสินใจในการรับหรือไม่รับบริการใด และในกรณีที่ผู้รับบริการปฏิเสธไม่รับบริการใด จะให้บริการนั้นไม่ได้

ในกรณีที่เกิดความเสียหายหรืออันตรายแก่ผู้รับบริการเพราะเหตุที่ผู้รับบริการปกปิดข้อเท็จจริงที่ตนรู้และควรบอกให้แจ้ง หรือแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ผู้ให้บริการไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายหรืออันตรายนั้น เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้ให้บริการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ผู้รับบริการอยู่ในภาวะที่เสี่ยงอันตรายถึงชีวิตและมีความจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือเป็นการรีบด่วน

(๒) ผู้รับบริการไม่อยู่ในฐานะที่จะรับทราบข้อมูลได้ และไม่อาจแจ้งให้บุคคลซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ปกครอง ผู้ปกครองดูแล ผู้พิทักษ์ หรือผู้อนุบาลของผู้รับบริการ แล้วแต่กรณี รับทราบข้อมูลแทนในขณะนั้นได้”

(๒.๕) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลและให้การยินยอมก่อนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองในงานวิจัย

“มาตรา ๙ ในกรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขประสงค์จะใช้ผู้รับบริการเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองในงานวิจัย ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขต้องแจ้งให้ผู้รับบริการทราบล่วงหน้าและต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้รับบริการก่อนจึงจะดำเนินการได้ความยินยอมดังกล่าวผู้รับบริการจะเพิกถอนเสียเมื่อใดก็ได้

(๒.๖) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลกรณีที่จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องเปิดเผยข้อมูลและวิธีการป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพให้ประชาชนทราบและจัดหาข้อมูลให้โดยเร็ว โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

“มาตรา ๑๐ เมื่อมีกรณีที่จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนเกิดขึ้น หน่วยงานของรัฐที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว ต้องเปิดเผยข้อมูลนั้นและวิธีป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพให้ประชาชนทราบและจัดหาข้อมูลให้โดยเร็ว การเปิดเผยข้อมูลตามวรรคหนึ่งต้องไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลใดเป็นการเฉพาะ”

(๒.๓) สิทธิที่จะร้องขอให้มีการประเมินและมีสิทธิร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ

“มาตรา ๑๑ บุคคลหรือคณะบุคคลมีสิทธิร้องขอให้มีการประเมินและมีสิทธิร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ

บุคคลหรือคณะบุคคลมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของตนหรือของชุมชนและแสดงความเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว”

(๒.๔) การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการทำหนังสือแสดงเจตนาไม่รับการรักษาที่เป็นไปเพียงเพื่อการยืดความตายในวาระสุดท้ายของชีวิต และการสร้างเสริมสุขภาวะระยะสุดท้ายของชีวิตของประชาชน

“มาตรา ๑๒ บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้

การดำเนินการตามหนังสือแสดงเจตนาตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขได้ปฏิบัติตามเจตนาของบุคคลตามวรรคหนึ่งแล้วมิให้ถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและให้พ้นจากความรับผิดชอบ”

สิทธิด้านสุขภาพทั้ง ๘ เรื่อง เป็นสิทธิที่คุ้มครอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งหมายถึง “ความมีคุณค่าของมนุษย์” ของแต่ละคนที่ดำรงชีวิตอยู่ มีขอบเขตครอบคลุมทั้ง ๔ มิติ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ทั้งนี้ สิทธิด้านสุขภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นธรรมทางสุขภาพเพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ตั้งแต่ในครรภ์มารดา การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อม จนถึงระยะสุดท้ายของชีวิต

(๓) ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ

ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ คือ กรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ โดยพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๕ (๑) ได้กำหนดให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจจัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมาตรา ๔๖ ถึงมาตรา ๔๘ กำหนดให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติจัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ โดยธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และอย่างน้อยต้องประกอบด้วย ๑๒ สารสำคัญ รวมทั้งกำหนดให้มีการทบทวนธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ อย่างน้อยทุก ๕ ปี เพื่อให้ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติมีความสอดคล้องเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นพลวัต

คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติได้จัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕ และวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๖ เห็นชอบธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕ และเอกสารประกอบ

ซึ่งเป็นสาระสำคัญรายละเอียดตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๗ ตามที่คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติเสนอ และได้รายงานต่อวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรทราบแล้ว เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ และวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ตามลำดับ ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้ ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕ ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๖^๖

โดยธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕ มีสาระสำคัญ โดยสรุปได้ ดังนี้^๗

นิยามศัพท์

ความเป็นธรรมด้านสุขภาพ (health equity) หมายความว่า ภาวะที่ประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ตลอดทุกช่วงวัยไม่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งกลุ่มทางสังคม เศรษฐกิจ ลักษณะประชากร เชื้อชาติ ถิ่นที่อยู่อาศัย พื้นที่ หรือการเข้าถึงสิทธิหน้าที่ด้านสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ หากความแตกต่างนั้น ๆ เป็นความแตกต่างที่สามารถหลีกเลี่ยงหรือป้องกันได้

ระบบสุขภาพที่เป็นธรรม (equitable health system) หมายความว่า ระบบสุขภาพ ที่มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมด้านสุขภาพ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (leaving no-one behind) หมายความว่า ทุกคนบนแผ่นดินไทย โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีความจำกัดด้านสุขภาพ คนด้อยโอกาสในสังคม กลุ่มคนที่อยู่ในสภาวะเปราะบาง อย่างครอบคลุมก่อนเป็นอันดับแรกในการเข้าถึงระบบสุขภาพ โดยไม่มีความเหลื่อมล้ำ ไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งในเรื่องคุณภาพชีวิตและเรื่องการเข้าถึงระบบสุขภาพ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เป้าหมายและแนวทางการขับเคลื่อนรายละเอียดของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕

๑. การสร้างเสริมสุขภาพ

ระบบบริการสุขภาพที่ตอบสนองต่อคนทุกกลุ่มเน้น “การสร้างนำซ่อม” ที่มีศักยภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของประชากรในแต่ละพื้นที่ และมีกลไกการทำงาน ที่สอดคล้องประสานระหว่างชุมชน หน่วยบริการในระดับท้องถิ่น สถานพยาบาล กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนระบบบริการให้ครอบคลุม รองรับและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อยกระดับการทำงานและการให้บริการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้

๒. การป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพ

บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อสุขภาพ และได้รับการป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพอย่างเป็นธรรม ตอบสนองต่อความจำเป็นของกลุ่มประชากรตลอดทุกช่วงวัย ทันท่วงทีสถานการณ์ โดยถือเป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกันของภาคีทุกภาคส่วนที่จะร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

^๖ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ. สืบค้นจาก https://www.nationalhealth.or.th/page/National_Health_charter. เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

^๗ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕. สืบค้นจาก [https://www.nationalhealth.or.th/storage/ebooks_attach/ChaterT3_final_0%20\(1\).pdf](https://www.nationalhealth.or.th/storage/ebooks_attach/ChaterT3_final_0%20(1).pdf). เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

ให้กับทุกคนโดยไม่มีความเหลื่อมล้ำ และไม่เลือกปฏิบัติ สร้างระบบสุขภาพที่สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว เป็นระบบสุขภาพที่มีการดำเนินงานอย่างมีธรรมาภิบาลไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในทุกช่วงวัยและทุกระดับสู่ความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

๓. การบริการสาธารณสุขและการควบคุมคุณภาพ

มีระบบบริการสาธารณสุขที่คำนึงถึงมนุษยธรรมเป็นหลัก สามารถรองรับความต้องการด้านสุขภาพที่เพิ่มขึ้นสำหรับคนทุกกลุ่มทุกเชื้อชาติอย่างเป็นธรรมและไม่ส่งผลกระทบต่อระบบบริการสาธารณสุขสำหรับคนไทย

๔.๓ สิทธิของผู้ป่วย

เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปสิทธิในการได้รับการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนี้

(๑) สิทธิที่จะได้รับบริการเพื่อสุขภาพ (the rights to health care) เมื่อเกิดการเจ็บป่วยควรได้รับการรักษาพยาบาลโดยมาตรฐานวิชาชีพของแพทย์ที่มีหน้าที่รักษา

(๒) สิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแพทย์ผู้รักษา (the rights to information) หมายถึงผู้ป่วยมีสิทธิที่จะรับรู้การเจ็บป่วย วิธีการรักษา ผลดี ผลเสียที่อาจจะมีขึ้น โดยแพทย์มีหน้าที่ต้องอธิบายให้ผู้ป่วยทราบ เมื่อผู้ป่วยรับรู้แล้วยอมรับการรักษาจากแพทย์ ความยินยอมของผู้ป่วยนั้นจึงจะมีผลตามกฎหมาย ซึ่งเรียกว่า “ความยินยอมภายหลังจากการได้รับการบอกกล่าว (informed consent)” เพราะเมื่อแพทย์ได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยแล้ว แพทย์มีสิทธิกระทำการต่อร่างกายของผู้ป่วยตามกรรมวิธีรักษาของแพทย์ประเภทนั้นได้

(๓) สิทธิที่จะปฏิเสธการรักษา (the patient's right to refuse treatment) หากเกิดกรณีหมดทางรักษาแล้ว แพทย์สามารถเลือกใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยผู้ป่วยได้ เพียงแต่ดูแลให้ถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ แพทย์จะกระทำได้อีกต่อเมื่อเป็นเจตนาของผู้ป่วยและผู้ป่วยใช้สิทธิปฏิเสธการรักษา

(๔) สิทธิส่วนบุคคล (privacy right) ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของตนไว้เป็นความลับ

คำประกาศสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย^๔

เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับประโยชน์สูงสุดจากกระบวนการ และตระหนักถึงความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ แพทย์สภา สภาการพยาบาล สภาเภสัชกรรม ทันตแพทย์สภา สภากายภาพบำบัด สภาเทคนิคการแพทย์ และคณะกรรมการการประกอบโรคศิลป์ จึงได้ร่วมกันออกประกาศรับรองสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย ไว้ดังต่อไปนี้

สิทธิของผู้ป่วย

(๑) ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับการรักษาพยาบาลและการดูแลด้านสุขภาพตามมาตรฐานวิชาชีพจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ

^๔ คำประกาศสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย. กระทรวงสาธารณสุข. สืบค้นจาก https://www.kph.go.th/index.php?option=com_attachments&task=download&id=7498#:~:text=เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘

(๒) ผู้ป่วยที่ขอรับการรักษายาบาลมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลที่เป็นจริงและเพียงพอเกี่ยวกับการเจ็บป่วย การตรวจ การรักษา ผลดีและผลเสียจากการตรวจ การรักษาจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ ด้วยภาษาที่ผู้ป่วยสามารถเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถเลือกตัดสินใจในการยินยอมหรือไม่ยินยอมให้ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพปฏิบัติต่อตน เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉินอันจำเป็นเร่งด่วน และเป็นอันตรายต่อชีวิต

(๓) ผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายถึงชีวิตมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือรีบด่วนจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยทันทีตามความจำเป็นแก่กรณีโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ป่วยจะร้องขอความช่วยเหลือหรือไม่

(๔) ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับทราบชื่อ สกุล และวิชาชีพของผู้ให้การรักษาพยาบาลแก่ตน เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ให้บริการซึ่งไม่มีคุณภาพเพียงพอ

(๕) ผู้ป่วยมีสิทธิขอความเห็นจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพอื่นที่มีได้เป็นผู้ให้การรักษาพยาบาลแก่ตน และมีสิทธิในการขอเปลี่ยนผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพหรือเปลี่ยนสถานพยาบาลได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของสิทธิการรักษาของผู้ป่วยที่มีอยู่ อันได้แก่ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย (the right to safety) สิทธิที่จะได้รับข่าวสาร (the right to be informed) สิทธิที่จะเลือก (the right to choose)

(๖) ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับการปกปิดข้อมูลของตนเอง เว้นแต่ผู้ป่วยจะให้ความยินยอมหรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ เพื่อประโยชน์โดยตรงของผู้ป่วยหรือตามกฎหมาย

(๗) ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วนในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือถอนตัวจากการเป็นผู้เข้าร่วมหรือผู้ถูกทดลองในการทำวิจัยของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติว่าความยินยอมจะต้องเป็นความยินยอมภายหลังจากที่ได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ อย่างครบถ้วนแล้ว (informed consent) เช่นเดียวกับความยินยอมในการรับการรักษาพยาบาล และแม้ว่าจะตัดสินใจยินยอมแล้วก็มีสิทธิที่จะเลิกได้ เพื่อคุ้มครองผู้ถูกทดลองให้ได้รับความปลอดภัย

(๘) ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเฉพาะของตนที่ปรากฏในเวชระเบียนเมื่อร้องขอตามขั้นตอนของสถานพยาบาลนั้น ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิหรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลของผู้อื่น

ข้อมูลที่ปรากฏในเวชระเบียนถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งเจ้าของประวัติมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลนั้นได้ ซึ่งสิทธินี้ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. ๒๕๔๐ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลในเวชระเบียนอาจมีบางส่วนซึ่งเป็นการแสดงความเห็นของแพทย์ในการรักษาพยาบาล และอาจกระทบต่อบุคคลอื่นได้ ดังนั้น การเปิดเผยข้อมูลให้ผู้ป่วยทราบจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น ทั้งนี้ รวมถึงกรณีผู้ป่วยยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลของตนต่อบุคคลที่สาม เช่น ในกรณีที่มีการประกันชีวิตหรือสุขภาพ

(๙) บิดา มารดา หรือผู้แทนโดยชอบธรรม อาจใช้สิทธิแทนผู้ป่วยที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ ผู้บกพร่องทางกายหรือจิต ซึ่งไม่สามารถใช้สิทธิด้วยตนเองได้

๕. ปัญหาและความเหลื่อมล้ำของระบบสาธารณสุขไทย

โดยที่สิทธิในการเข้าถึงการบริการสาธารณสุขของรัฐเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับ การรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และตามปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) แต่ทว่าในปัจจุบันการให้บริการ ทางสาธารณสุขของไทยยังไม่ครอบคลุมกับทุกกลุ่มคน การเข้าถึงสิทธิทางสาธารณสุขของประชาชน เติบโตด้วยข้อจำกัด โดยเฉพาะประชากรที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม จนเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่สังคมควรตระหนัก และให้ความสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสิทธิในการเข้ารับบริการทางสาธารณสุข ของกลุ่มเปราะบางทางสังคม ซึ่งได้แก่ (๑) กลุ่มคนยากจน เป็นกลุ่มที่มีความอึดอัดไม่สามารถที่จะ เข้าถึงสินค้าหรือบริการที่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ (๒) กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ ห่างไกลเป็นกลุ่มที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ชายแดน ซึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข ที่ครอบคลุม และ (๓) กลุ่มแรงงานที่มีรายได้ไม่มั่นคง หาเช้ากินค่ำ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการ ทางสาธารณสุขได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ประชาชนไทยมีสุขภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีบนหลักการสร้างนำซ่อม และผู้ที่ไม่ใช่ประชาชนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นอย่างมีคุณภาพ ทั้งการรับบริการและ การรับภาระค่าใช้จ่าย สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในการเข้ารับบริการ ทางสาธารณสุขจากรัฐ จึงจำเป็นต้องจัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชากรและกระจายการให้บริการ สาธารณสุขที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีส่วนร่วมในการวางระบบในการดูแลสุขภาพ ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการ สาธารณสุขที่จำเป็น

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการที่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ทางสังคมเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ปัญหาส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ แบ่งออกเป็น

(๑.๑) สถานภาพทางสังคม (social status) เช่น เพศ ภาษา เชื้อชาติ ถิ่นกำเนิด วัฒนธรรม

(๑.๒) ทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล และเครือข่ายทางสังคม กล่าวคือถ้ามีครอบครัว เพื่อน หรือคนในชุมชนที่คอยดูแล ให้คำแนะนำก็จะมี โอกาสเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขได้มากขึ้น และ

(๑.๓) ทุนมนุษย์ (human capital) เช่น การศึกษา อาชีพ กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษา สูงกว่าจะมีโอกาสที่จะเข้าถึงการบริการทางสาธารณสุขได้ดีกว่า นอกจากนี้ การที่ผู้ป่วยมีความอดทน ต่ออาการเจ็บป่วยของตนเองที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีความเกรงใจที่จะต้องไปรับบริการหากไม่มีอาการ ที่หนักมาก พฤติกรรมดังกล่าวจึงเป็นความรู้สึกด้อยค่า ส่งผลให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการ ทางสุขภาพ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มคนเปราะบางทางสังคมที่เป็นกลุ่มคนจน คนที่อยู่ใน พื้นที่ห่างไกล และกลุ่มแรงงาน เลือกที่จะไม่เข้าถึงบริการเพื่อรักษาเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย

(๒) ปัญหาเชิงระบบ

ความซ้ำซ้อนของระบบประกันสุขภาพ ประเทศไทยมีรูปแบบการจัดระบบประกันสุขภาพที่เป็นหลักอยู่ ๓ ระบบ คือ

(๒.๑) ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ

(๒.๒) ระบบประกันสังคม และ

(๒.๓) ระบบหลักประกัน สุขภาพถ้วนหน้า

ทั้ง ๓ ระบบต่างมีการบริหารจัดการและหน่วยงานที่รับผิดชอบแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรงบประมาณ เงินสนับสนุนจากทางภาครัฐ สิทธิประโยชน์ที่แตกต่างกัน เงื่อนไขการให้บริการ ด้วยความแตกต่างของระบบประกันสุขภาพที่แตกต่างกันของทั้ง ๓ ระบบ ซึ่งเมื่อประชาชนต้องมาใช้บริการจากสถานพยาบาลแห่งเดียวกัน แต่เงื่อนไขการใช้สิทธิตามแต่ละหลักประกันแตกต่างกัน นำไปสู่การได้รับบริการที่ต่างกัน

(๓) ปัญหาเชิงโครงสร้าง

การกระจายตัวของหน่วยงานที่ให้บริการทางสุขภาพยังไม่มีครอบคลุมทำให้ประชาชนประสบปัญหาในการเข้าถึงบริการ หรือบางพื้นที่มีสถานบริการทางสุขภาพแต่พบว่าไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมทุกด้านได้ กล่าวคือ ผู้ให้บริการมีจำนวนเท่าเดิม แต่จำนวนคนใช้บริการมากขึ้น การใช้บริการที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการให้บริการที่มีต่อผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาการกระจายประชากรทางการแพทย์ ระบบสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิได้เผชิญปัญหากับกำลังคนมายาวนาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบสุขภาพพื้นฐานของประชาชน และส่งผลต่อศักยภาพของโรงพยาบาลในการให้บริการทางการแพทย์ที่ลดลง อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมา

บทสรุป

ปัญหาตามที่กล่าวมาข้างต้นนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต การกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันครอบคลุมในทุกพื้นที่ของประเทศ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับศูนย์กลาง เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานในพื้นที่ และลดการกระจุกตัวของการเข้ารับบริการโดยเฉพาะสถานพยาบาลขนาดใหญ่ โดยมุ่งเน้นการรักษาควบคู่กับการบริการ การจัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่กระจายไปยังสถานบริการสุขภาพระดับชุมชนต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้ประชาชนกลุ่มเปราะบางมีโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ และติดตามอาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนควรตระหนักถึงความสำคัญของพันธกิจในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักถึงความสำคัญตลอดจนการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิด้านสุขภาพด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ เพื่อสร้างสังคมสุขภาวะที่เท่าเทียม เป็นธรรม เสมอภาค และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights). สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/in-the-spotlight/documents/universal-declaration-of-human-rights/>. เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- กระทรวงสาธารณสุข. คำประกาศสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย. สืบค้นจาก https://www.kph.go.th/index.php?option=com_attachments&task=download&id=7498#:~:text=. เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘
- คณาธิป ไกยชน. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักวิชาการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา. สืบค้นจาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>. เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. สืบค้นจาก <https://pridi.or.th/th/content/2021/09/841>. เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ. สืบค้นจาก https://www.nationalhealth.or.th/page/National_Health_charter. เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕. สืบค้นจาก [https://www.nationalhealth.or.th/storage/ebooks_attach/ChaterT3_final_0%20\(1\).pdf](https://www.nationalhealth.or.th/storage/ebooks_attach/ChaterT3_final_0%20(1).pdf). เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- AMNESTY INTERNATIONAL THAILAND. สิทธิมนุษยชนคืออะไร. สืบค้นจาก <https://hre.amnesty.or.th/store/what-is-human-rights/#:~:text=>. เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๘.
- AMNESTY INTERNATIONAL THAILAND. ๒๐๒๐. “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” สืบค้นจาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/udhr/>. เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘.

.....